

RUMELİ TÜRKLERİNİN HALK ŞAİRLERİNDE GÖÇ KONUSU

ETHEM BAYMAK

ANKARA
OCAK 2016

EURASIAN HOUSE, insanlık tarihinin kadim kültür ve medeniyetlerine ev sahipliği yapmış olan Avrasya coğrafyasında toplumlararası etkileşimin, duyarlılığın ve dayanışmanın artırılmasını temel hedef edinmiş, Türkiye merkezli entelektüel bir sivil toplum kuruluşudur.

EURASIAN HOUSE, kadim kültür ve medeniyetlerin temsilcisi olan Avrasyalı toplumların edebiyat, dil bilim, sanat, şehir mimarisi, arkeoloji, felsefe, tarih, siyaset bilimi ve iktisat alanındaki entelektüel birikimlerinin daha derinlemesine incelenmesi ve tanınması amacıyla kendi coğrafyasındaki ülkeler üzerine / arasında sivil faaliyetler gösterir. Bu kapsamda ilgili ülkelerin üniversiteleri, sivil toplum kuruluşları, resmi kültür merkezleri ya da kültür ataşelikleri ile kurumsal; alanının önde gelen entelektüelleriyle de bireysel düzeyde işbirliği yaparak çeşitli etkinlikler düzenler.

EURASIAN HOUSE, Avrasya bölgesinde yer alan her bir ülkenin köklü geçmişine, gelişmişlik düzeyine, öz kültürüne ve içişlerine tam bir saygı içerisinde yaklaşarak kültürel düzeyde karşılıklı tanıma, anlama ve etkileşim kurma sürecini perçinlemeyi amaçlar.

EURASIAN HOUSE, sadece Avrasya ülkelerini kapsayan ve Avrasya coğrafyasında işbirliğinin gelişmesini hedefleyen bir sivil toplum kuruluşudur.

EURASIAN HOUSE, gerek Türkiye'deki, gerekse bölgedeki hiçbir siyasi düşünceyi ya da grubu temsil etmez; coğrafi anlamda Avrasya menşeli olan her türlü düşünce ve gruba eşit yakınlıkta durur.

[**http://www.eurasianhouse.net/**](http://www.eurasianhouse.net/)

[**https://www.facebook.com/eurasianhouse**](https://www.facebook.com/eurasianhouse)

[**http://tr.linkedin.com/in/eurasianhouse**](http://tr.linkedin.com/in/eurasianhouse)

[**https://twitter.com/EurasianHouse**](https://twitter.com/EurasianHouse)

EURASIAN HOUSE çalışma konsepti çerçevesinde araştırma bölgeleri ve alanlarıyla ilintili olan, evrensel insan haklarına aykırı bir içerik taşımayan her türlü yorum, makale, araştırma yazısı, rapor ve kitap çalışmasına açık bir yayın politikasına sahiptir. Dolayısıyla temelini ifade ve düşünce özgürlüğünden alan bu yayın anlayışı, yayınlanan çalışmalarda yorum ve değerlendirmelerin tamamen yazara ait olduğu, **EURASIAN HOUSE**'un kurumsal görüşlerini yansıtmadığı gerçeğini inkâr etmez.

DR. ETHEM BAYMAK KİMDİR?

1952'de Kosova'nın Prizren şehrinde doğdu. Çok yönlü bir sanatçı olan Dr. Ethem Baymak hâlihazırda Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde Sanat Tarihi dersi vermektedir. Değişik konularda 22 özgün kitabı olan sanatçı bugüne kadar, eleştiri, deneme, şiir gibi yazın türlerinde incelemeleriyle uluslararası bilimsel toplantılara katılmıştır.

Balkan Türk ressamlarının önde gelen Baymak'ın çok sayıda kişisel ve ortaklaşa sergileri mevcuttur. Aldığı takdirler, altın plakeler ve dereceler bunu doğrulamaktadır.

Uzmansal çalışmalarını Türkiye, Çekoslovakya, İtalya, Almanya, Hırvatistan gibi ülkelerde zaman zaman sürdürmüştür. ABD, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki özel ve müze koleksiyonlarında eserleri bulunmaktadır. Sanatçı halen Kosova'da yaşayıp sanatsal faaliyetlerine devam etmektedir.

Çalışmalarının ana hedefi Balkanlar'da zamanın dışlarında çığneden veya bilerek yıkılan eski mimariyi tablolarında ölümsüzleştirmek, gelecek kuşaklara birer belge bırakmaktır...

Bunu yanı sıra ressam Ethem Baymak'ın soyut çalışmaları da mevcuttur. Şu anda Kosova Türk Sanatçılar Derneği başkanıdır. Şair ve Ressam Baymak aynı zamanda Eurasian House'un Danışma Kurulu Üyesidir.

RUMELİ TÜRKLERİNİN HALK ŞAİRLERİNDE GÖÇ KONUSU

Osmanlı Devleti'nin 1912'de çöküşüyle, göç süreci yoğunluk kazanıyor. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur örneği bir hızla Türkler, Rumeli'yi terk etmek mecburiyetinde kalıyorlar. Göç ve yollar derken; bu toprakları terk etmek istemeyen Türkler direnmeyi, atalarına sahip çıkmayı, asırlarca yaşadıkları bu toprakları kolay kolay ele vermemeyi adeta kendilerine bir savaş siperi etmişlerdi... Çetin ve zor yılların geleceğini bilen az ama öz Türkler, yeni bir savaşım için usunu ve bileklerini seferber edip, Balkan Yarımadası'nı terk etmemeye hazır duruma geçmişlerdi. Azınlık olarak yaşamak öyle zordu ki, doğayla savaşmak gibi bir şey... Güneşin sıcak ışınları karşısında bir kartopu gibi erimemek örneği...

Ve göçler çorap söküşü gibi sökülmeye başlıyor. 1918'ler, 1936'lar, 1950'ler, 1960'lar, 1980'ler, 1989'lar ve... Türkler, Rumeli'den ana yurda göç ediyorlar...

Rumeli insanının göç sürecini en yakından gözleyen, usunda hisseden, taş yerinde ağırdır bilincine sahip olan Türk aydınlarının öncüleri şairlerdir elbette. Ve şairler bu olguyu dizelerinde yansıttılar... Acı gerçeklerle burun buruna kaldılar. Yüreğimiz burkula burkula yazdık şiirimizi, yazgımızı. Bu bir yazgı mı? Azınlık yazgısı mı bu?

Yahya Kemal Beyatlı der ki: *"Üsküp ki Yıldırım Beyazıt Han diyarındır / Evlad-ı Fatihan'a onun yadigârıdır"*.

Değerli okurlar, günümüz Balkan ülkelerinde yaşayan Türker'in şiirinde göç konusunu incelemek istiyorum. Ayrı ayrı ülkelerin, aynı yazgımızı yazan şiirimizin dizeleri öylesine yürek parçalayıcı, öylesine düşündürücü ki duygulanmamak imkânsız...

Ama bir o kadar da övünç ve cesaret verici... Cesaretle söylenen dizelerle halkının tam anlamıyla temsilcisi olmayı başarıyorlar. Asilce direnmeyi cesurca göze alan kalem erlerini selamlamamak elde değil...

Bulgaristan'da yaşayan Türklerle söze başlamak istiyorum. Çünkü gerçekten buradaki Türkler, insanlık dışı baskılara karşı mücadele verdi. Benliğimizi korumak için, çok ağır ve dikenli yollardan geçtiler. Bu konuda Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy şöyle diyor;

"1877/78 Türk-Rus Savaşı veya 93 Harbi olarak da bilinen tarihten sonra bir Bulgar devleti kurulur. Baştan prenslik, sonraları çarlık, II. Dünya Savaşı'ndan sonra günümüze kadar da Cumhuriyet yapısı olan bir devlet halinde varlığını sürdürmektedir. Bu üç dönemde de, Bulgarların Türklere yönelik esas politikasında bir değişiklik olmamıştır. Baskılar, haksızlıklar, zorunlu göçlerle gün günden, yıldan yıla Türklerin sayısını azaltmak, Bulgaristan'da demografik manzarayı değiştirmek esas amaçları olmuştur".

Silistre'nin Balabanlar köyünde doğan Mehmet Müzekkâ Con bir öğretmen duyarlılığıyla göç konusunu şöyle anlatır:

*"Cana kıyar şimdi zaman
Gözyaşımı silmez misin?
Bulunmuyor derde derman
Duymaz mısın, görmez misin?
İnsan ömrü geçmez para
Türk olmanın bahtı kara
Yüzler gülmez, kalpler yara
Duymaz mısın, görmez misin?"*

Bulgaristan'da akıl almaz yöntemlerle Türklerin asimile edilmesinin yollarının denendiği 1984/85 yıllarındaki Bulgarlaştırma politikaları ile 1989 Büyük Göç olayları, bu ülkede yaşayan Türkleri öylesine sarsmıştır ki... Ve tüm bu acımasız baskıların karşısında elbette şairler çıkacak ve yazacaklardı:

*"Dobruça Gerlova, Rodoplar ayrı birer tarih
24 saatta 24 saat sürgün, darağacı, zulüm
Çıplak kargalar dönüşürken sahte güvercinlere
Başımıza ölümsüzlüğü giydiriverdi ölüm.*

*Kalbim kurşun yarası, dudaklarım susuzluktan çatlak
Sanma sevgim tükenir, yiter biterim
Bana yarım dilim portakal verin dedemin bahçesinden
Ölsem bile artık açık gitmez gözlerim"*

diyen Niyazi Hüseyinov yiteriz, biteriz diye zannedenlere mertçe bir yanıt vermektedir. Güzel bir Türkçe ile yazılan bu dizelerde şair, son olayların somut bir tablosunu gözler önüne sermektedir. Hem de çok başarılı bir şekilde.

Benliğimizi yok saymak, dilimizden, dinimizden men etmek için ne kadar uğraştılar. Adlarımızı değiştirmek istediler. Bizi bizden alıp koymak için denemedik yolları kalmadı... Ama biz de onların baskıları altında kalmadık... Dendik, savaştık. Top-tüfekle değil; kalemle mücadele verdik. Sabahattin Bayramov şöyle yazıyor "Adımı Elimden Aldıkları Gün" şiirinde:

*"Gizemli bir boşluğa gömüldü zaman
Öz saygımın burcundan yıldızlar kaldı
Türklüğüm prangalı
Mezarında babam bile yabancı oldu bana
İzlerimi yitirdiğim gün.
Gözlerimi yitirdim
Gizlerimi yitirdim
İzlerimi yitirdim
Adımı elimden aldıkları gün."*

Duyarlı, dokunaklı... Düşündürücü. İnsanlığın ayıbı... Bir yerinde vuruldu insanlık... Gün ortasında. Göz göre göre hep bunlar yapıldı. İnsanlık sağır kaldı. Sanki dili tutuldu. Konuşamadı. Yahutsa konuşmak istemedi. İstemediler.

Ama biri var, o konuştu. Ve şöyle haykırdı:

*"Burası sayfiye değil ne yalı
Burasıdır Bulgar zulmünün hası
Burası Belene ölüm Adası
Ada baştan başa kana boyalı."*

Ömer Osmanov'un bu seslenişi bir tarih kadar önemli. Hem önemli, hem belgeli. Bir gün kesin sorarlar bunun hesabını dercesine...

Romanya'ya uzanalım. Romanya Çağdaş Türk Şiiri'nin nadide yaratıcılarından biri olan Mehmet Niyazi, vatan ve vatansızlık ikileminde kıvranan bir düşünceyi şöyle işler şiirinin dizelerine:

*"Bu derdi ben nereden aldım?
neredeyim?
Belki yurtsuz kalan bir yetim
çocuğuyum.
Yurt dedikte yüreğimden ateş çıkar
"Yurt" diyerek yerimden hareket
ediyorum?"*

Anavatan-sevge ikilemini ise bir başka şair şöyle dile getirir:

*"Analar doğuran
Anadır
Vatan."*

*Ninemi
 Şimdi
 Ođlu olan babamı
 Yarın
 Onun ođlu beni de
 Sonsuzluđa kavuřturacak
 Sineler sinesidir
 Vatan.”*

Acemin Baubek, Romanya Türk Şiiri'ne az ürün veren bir şair olarak bilinse de, özlü şiirler yazdığı bir gerçektir. Dili, duru bir Türkçedir. Göç konusunu gizli kapaklı “Soylu At”, “Gene Bayram” şiirlerinde görmek mümkündür. Şöyle der şair:

*“Bugün gene bayram
 Gözlerin yolda
 Beklemişsindir
 Kim bilir ne kadar”.*

Gagauz Çağdaş Türk Şiiri'nin öncülerinden sayılan Nikolay Arabacı memleketine dönme arzusunu bir başka şekilde dile getirir. Özlemi bir başka açıdan işler. Şair Arabacı göç konusunu “Nerdesin, yurtlumum?” şiirinde kendine has bir yorumlamayla ve Gagauz Türkçesiyle şöyle dile gelir:

*“Ömür beni sabitti
 Irak ana topraamdan
 Fena eceller sıktı
 Halkımızın buvazından...
 Ah da ne yapar insan,
 Girgin hem de verilmez!
 Miskin düşmana te sen
 Kaldın ki nice düşmez
 Orda baba evimiz.”*

Stepan Kurođlu nostaljik bir hava içerisinde sözünü ettiğimiz konuyu değişik bir perspektiften objektifine oturttur. Lirik olan bir anlatımla Stepan Kurođlu der:

*“Küyümün kenarında,
 Nerede çeşme.
 Yolcazlar bayırlardan
 Su iner içime.”*

Makedonya Cumhuriyeti Türk Şiiri'nde göç konusunu içeren çok sayıda örneklerle karşı karşıya geliyoruz. Çünkü gün olmuyor ki bura topraklarından bir aile göç etmesin... İşte bu kanayan yaraya şairlerimiz adeta ağıt yakıyor... Makedonya Türk Şiiri ustalarından Necati Zekeriya'da bu konuda çok hassastı. Üstatla, ölümünden birkaç ay evveli Üsküp'te görüşmüştük. Yakınıyordu. Göç edenlere adeta veryansın ediyordu. Ve demişti ki: *"Ethem kardeş, göçü düşünenin gözü kör olsun... Buralardan çok giden oluyor. Halimiz ne olacak? Biz kimin için yazıyoruz?"*. Sonra da yazdı şiirini:

*"Ben buradan çıktım yola
En azından bir elli yıl önce
Ve o kaygısız çocuk gibi
Bu sokağı hâlâ dolaşırım
Bozan gündüz bozan gece.
Babamın eli sımsıcak bugün de ovucumda,
Dükkânlar değişir, değişir resimler burada."*

Doğu Makedonya'da Yörük köyleri var. Kuş uçmaz, kervan geçmez köylerdir bunlar. Öz be öz Yörük Türkler yaşadılar, ama yavaş yavaş buraları terk etmek mecburiyetinde kaldılar. Ana ülkeye göç ettiler ve de etmektedirler... Bu yörenin bir köylü çocuğu olan Sayın İlhami Emin (ki kendine her fırsatla Yörük der, gurur duyar), göç edenleri yıllardır yazmaktadır. Terk edilen Yörük köylerinin manzaralarını tek tek işledi. Ve bakın nasıl betimliyor boşalan Yörük Türk köylerini:

*"bizi bırakıp gitti sahiplerimiz aralarına hiç dönmeden,
ne vardı acaba gözlerinde o an gözyaşı mı sevinç mi?
önemli olan biz onların en sadık dostları kaldık sorulmadan
bizimle ne olacak bize kim bakacak soruları yok gibi
kaldık elinden çok köy köpeği sahipsiz hem de gereksiz
evlerde kilit, ocaklar dumansız, pencerelerde yelller."*

Göç yarası bir başka yara... Kanar, sızar, sancılı mı, değil mi? Sormayın. O bir yara ki anlamak zor, anlatmak daha da zor. Nasıl bir yaradır bu, sakın sormayın! Çünkü şair bile anlatmakta zorluk çekiyor.

*Fahri Ali'ye kulak verelim:
"sıra sıra mendil sallamış
çehreler sararmış solmuş bir çiçek
duygular başka bir sevgide
ama ağırlar içinde
gel dedin
al dedin
gelemedim alamadım"*

*inatçıdır bu
göç yarasını anlatmadım
su ağırlaştı”.*

Suat Engüllü diyor ki: “Gün Ola Tarihe Gömüle Göçler”. Gerçekten göçleri tarihe gömebilecek miyiz? Yoksa içimize mi sindireceğiz? Acı, ama gerçek olgularımızı türkü yapıp ağta mı dökeceğiz? İşte tüm bunların bilmececi bir sır olarak kalacak Rumeli insanının yazgısında...

*“Gün ola tarihe gömüle göçler
Sanla yaralar, siline izler
Geçmişten ibaretle söz eden diller
Muhakkak bu sevdayı dile getire
Miskin kullarına türkü yaktır.”*

Batı Trakya (Yunanistan) Çağdaş Türk Şiiri’ni yakından inceleyen değerli araştırmacı Sayın Feyyaz Sağlam şöyle diyor: “Batı Trakya Çağdaş Türk Şiiri” elbette ki öncelikle Yunanistan’da (Batı Trakya’da) oluşmuştur. Ancak, 70 yıldır süre gelen siyasi, ekonomik, dini baskılar nedeniyle Batı Trakya Türleri’nin önemli bir bölümü Türkiye, Almanya, İngiltere ve Avustralya gibi ülkelere göç etmişlerdir. Göç gerçeği günümüzde de sürmektedir. Şüphesiz ki bu göç olayı edebiyatı ve bu arada şiiri de derinden etkilemiştir”.¹

Ve Batı Trakya Türk Şairleri bir halk ozanı gibi alır sazını eline, yakar türküsünü hasret diye diye... Asım Haliloğlu “Göç” başlıklı şiirinde der ki:

*“Sabreyle ağlama hasret sözüne
Uzaklar yakındır Türk’ün gözüne
Gün olur kavuşur herkes özüne
Kader böyleymiş elden ne gelir? “*

Gene bir halk ozanının deyişi... Bu defa Batı Trakya halkının çok mu çok sevdiği bir ozan Aliriza Saraçoğlu. Nasıl terk edilir Ata yadigârı? Nasıl bırakılır asırlar boyu çiçek açan tarlalar, meyve veren ağaçlarımız? Geleneğimiz, göreneğimiz... Sesimiz... Sözümüz... Merhum Aliriza Saraçoğlu, şöyle dert yakar:

*“Rodoplar’ımızın sert dikenini
Nasıl terk ederiz, nasıl seni
Toprağında dedemiz, ninemiz, annemiz yatar
Hâlâ içimizde filizlenen umutlar var.”*

Doğru, bu umut var ya... İşte bu umuttur bizi bu yerlerde kalmaya kol kanat olan... Güç, kuvvet veren. Direnç aşıl原因... Aslında bu umut dediğimiz büyü gibi bir şey... Tüm zorlukları, çektiklerimizi ve acılarımızı bir ısıklık çalar gibi kabul etme erdemliğini bize buyurarak katlanmaya sevk ediyor.

1 Sağlam, Feyyaz: “Yunanistan Türkleri Edebiyatı İncelemeler Üzerine”, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1991.

Gelelim Mustafa Tahsin'e. Bir dize, bir şiire bedel diyorum. Evet, öylesine güzel bir başlık koymuş ki şiirine, pes doğrusu... Her şey ayan beyan... Diyor ki: "Topraktaki Ter Senettir", ne güzel söylemiş. Bundan güzeli bilmem söylenebilir mi? Ama gelin görün ki şiirinin içinde daha da güzel dizeler var:

*"Eşele toprağı,
Bulursun orda damla damla teri
Aradığın senet o nedir,
Islatan yeri."*

Dahası var mı? Var elbet... Hem öyle bir "daha"sı var ki, mertçe, cesurca söylenmiş. İzleyelim:

*"Dahası,
Ecdadımın nikâhı var onunla,
Elinde belgesi olmazsa dahi, bu ona senettir.
Aradığın senet değil de, toprak almaksa eğer,
Yüzyıllarca beraberlik, onunla ölüme kadar olmaya değer."*

Kosova Türk Halk Şiiri'nde de göç teması kendine özgü bir biçimde dile gelmektedir. Çünkü Kosova topraklarında göç edenlerin kervanı diğer Rumeli ülkelerinde olduğu gibi sürüp gitmektedir. Bazen ağır ağır, bazen da bütün hızıyla... Ve gidenler, boynu bükük kalanlar, ardından ağlayanlar... Bu manzarayı genç yaşında ölen Priştine'li şair Naim Şaban şöyle anlatır:

*"Çok acı çalyorsun düdük,
Sallanmaz olur,
Kalabalığın mendilleri."*

Naim Şaban, daha çocuk denen yaşta göçün bir şeylerin alıp götürdüğünü yakından duyar. Duyar gurbetin acı sancılarını... Ve der:

*"güneşli günler de
soğuk geliyor bu yerde
baharına özlem çekerim,
özledim doğum yerimi".*

İskender Muzbeg, "Mamuşa Çeşitlemeleri" adlı şiir dizisinde hep bu konuyu işler. Göçmek mi, göçmemek mi?

Göçsek ne olur? Göçmezsek ne olur? Bu tür ikilemde gel-gitler yapan şair İskender, şiirine şöyle giriş yapar:

*"Geç gelsin, hayırlı gelsin
Bahar
Yaz,
Kış."*

Sonra imgesel seslenişlerle düzlük - yokuş zemin ve zamansal boyutunu ustaca şiirinin yapısına oturtur:

*“Kalmak verimli düzlükte
Gitmek
Kaygın
Bir yokuş.”*

diyen ozan, illa burada kalmayı savunur. Tüm zorluklara, tüm acılara rağmen gene de kalmaktan yana İskender. Şiirini şöyle sonlar:

*“Öyleyse...
Nereye böyle
Bu akış”.*

Ozan, olayların dışında kalamıyor. İstese de ondan kopamıyor. Halkının yazgısını sırtlanıyor. Adeta sözcüsü oluyor. Bana göre tarihi şairler yazar... Gerçi herkes kendi hesabına göre tarihleri yazıyor... Ama gene de ben derim ki, en doğru en hilesiz tarihi şairler yazar...

Zeynel Beksaç, göçü somutsal bir tablo örneği şiirinde çizen başarılı kalem erlerimizdendir. “Gidenlerin Ardından Kalanların Pulsuz Mektubudur” şiirinde giden bir yürekle, kalan bir yürek arasındaki duygusal bağı şöyle özümser:

*“Geçtiler ki
Beraberinde bir yüreği alarak
Geriye bir yürek
Bırakarak
Bir umut bin umutta
Tomurcuklaştı
Çiçeği açmadı”*

“Bir elin nesi var, iki elin sesi var” atasözüyle bir hesaplaşmaya girer Beksaç. Asıl, bu topraklarda kalmak, azınlık değil, çoğunluk olmak arzusunda. Maalesef, tütmeyen bir baca örneği yavaş yavaş tarihe karışıyoruz. Rengi uçmuş fotoğraflar gibi. Bakın bu konuyla ilgili Beksaç ne diyor:

*“Bir bacayım şimdi
Yuvasız kuşlara tünek”.*

Mehmet Bütüç, Kosova Türk Halk Şiiri'nin genç kuşaklarının başarılı bîr yaratıcısı. Son zamanlarda güzel şiirlere imzasını atan Bütüç, son 20 yılın yazgısını bakın nasıl anlatıyor:

*“sevme oraları dediler bana
unut*

ne unuttum

ne de başkasını sevebildim.”

Ozan, ana ülkelerini sevmesin diye böyle haykırdılar yıllarca. Akla gelmedik deneylerle bir bütünden koparmak istediler bizi. Bir vücuttan bir bacak, bir kol nasıl kopar ki.

Mehmet Bütüç kardeşimiz, unutmak değil, bir birleşebilmek diyor. Ve ekliyor:

*“birleşebilmek
özlenen toprağı sürebilmek
sevebilmek
sevdirebilmek
okşayabilmek ürünlerimizi
barışta özgürlükte
keşke ayrılmısaydık.”*

Göç bu şakaya gelmiyor...

Rumeli insanının kanayan yarası...

Dur diyen de yok ki...

Almış başını gidiyor...

Keşke diyesin geliyor, ama.

Evet, Balkan Ülkeleri'nde yaşayan Türk şairleri bundan böyle de göç konusunu yazacaklar. Duygulu. Ama cesurca...

Evet, keşke diyesin geliyor...

